

HISTÒRIA DE CATALUNYA

Tema XVI: Revifa la nació

10 de febrer de 2011

En el tema anterior, hem desenvolupat les diverses opcions polítiques assajades des de 1813 fins a 1874. Durant seixanta anys, és provaren diverses solucions que, a excepció de la breu etapa de Joan Prim, sempre anaren cap al fracàs per les ambicions personals i la curtedat de mires dels polítics, la corruptela i el clientelisme, també l'intolerància vers les ideologies oposades, mal típic de l'estat espanyol, on la democràcia semblava una paraulota. La restauració d'Alfons XII donà estabilitat durant quasi cinquanta anys, fins al cop d'estat de Primo de Rivera, el 1923. Mentre els esdeveniments polítics s'anaven desenvolupant, a Catalunya, que en principi és plegava als corrents existents a la Península, de mica en mica, en la mesura que creixia el pes econòmic i també el demogràfic i polític, es volia assolir un major pes en Espanya, volent regenerar, amb visió catalana, la política comú. Això provocà agres desavinences entre els defensors a ultrança de l'ideologia castellana, que volia ésser l'única, i els catalans que volent salvar al país, contínuament s'estavellaven amb la tossuderia de Madrid. I per acabar d'adobar-ho, amb el Romanticisme impregnant les consciències del col·lectiu, recuperant l'història i les gestes de l'edat Mitja, la recuperació de la llengua, el català, que si bé és parlava quasi exclusivament, en especial en el món rural, en que no existia una escola castellana mitjanament eficaç, en el món universitari i científic no s'emprava i tal com intel·lectuals com Narcís Feliu de la Penya, catalanista convençut, manifestava, consideraven que el català -anomenat també llemosí- era un idioma mort per a la república de les lletres i de la ciència.

Publicacions progressistes editades a Barcelona com *El Europeo* i *El Vapor*, introductors del Romanticisme a la península, ho feien en castellà ignorant talment la llengua i l'història catalana. Això canvià el 1833. A Madrid estant, Bonaventura Carles Aribau dedicà una oda al seu cap, el banquer Gaspar Remisa, també català, l'Oda a la Pàtria. Un poema ple de melangia escrit en un català correctíssim, com feia temps que no es feia.

Fou el tret de sortida. Aviat d'altres escriptors simultaniejaven el castellà amb el català, com Joan Cortada i Miquel Anton Martí i s'encomanava també a Mallorca, amb Tomàs Aguiló i a València amb Tomàs Villarroya. Altres seguiran a aquests capdavaners i així Vicenç García, "El rector de Vallfogona", nascut a Tortosa el 1582 i mort a Vallfogona el 1623, l'únic escriptor notable en català durant dos segles, haurà trobat hereus de la literatura en català.

El 1839, Joaquim Rubió i Ors publicà en el "Diari de Barcelona" llur primera poesia en català, "Lo Gaiter del Llobregat", que adoptaria com a pseudònim. Continua amb noves publicacions i el 1859, patrocinats pel Ajuntament de Barcelona, és celebraven els primers Jocs Florals al saló de Cent, sota la presidència de Manel Milà i Fontanals. Tomàs Aguiló, Guillem Forteza a Mallorca, Joan Antoni Almela i Theodor Llorente a València, ressusciten les varietats cultes de la llengua amb llurs particularitats dialectals. Milà i Fontanals serà el capdavaner de tota una generació d'escriptors i poetes que culminaran amb Jacint Verdaguer. Aquest paper, a Mallorca, serà representat per Marià Aguiló.

Ja al tercer terç del segle XIX la literatura catalana, especialment al Principat i Mallorca té una embranzida sense aturador: Víctor Balaguer, Àngel Guimerà, Jeroni Rosselló, Gabriel Maura, Anselm Clavé, Wenceslau Querol... A diferència però dels altres territoris, al Principat el moviment literari de la Renaixença aviat desembocarà en un moviment polític: de primer, autonomista, aspirant a recuperar les llibertats perdudes el 1714, cercant l'encaix d'una Catalunya catalana dins d'un estat espanyol jacobí i autoritari, convertint el

renaixement cultural en un programa polític, amb la llengua com a senyera, que des de llavors fins ara, desembocarà en conflicte entre la concepció catalana de govern, pactista i la castellana, uniformista i autoritària.

Expansió industrial i agrícola.

L'introducció de mesures higièniques i una millora en l'alimentació explica que, malgrat les guerres i les cíclics epidèmies, cap al 1850 la població del Principat assolí 1.700.000 habitants. A partir deleshores, la natalitat disminuí i fins el 1900 no s'assolí els dos milions de pobladors, incloent-hi l'emigració que, especialment aragonesa i valenciana, nodrí els centres industrials del país. S'iniciava també una forta disminució de la població rural de les comarques de l'interior, de terres magres, cap a les viles i ciutats. És palès el creixement de Barcelona: dels cent mil habitants a principis del segle XIX, arribava als cinc-cents mil al principi del segle XX. Ciutats industrials com Manresa, Sabadell, Terrassa o Mataró doblaven o triplicaven també el seu cens.

Si bé Catalunya fou l'única part de l'estat que féu la Revolució Industrial a temps, mancada de mines importants de carbó i de ferro, només podia instal·lar indústries de transformació, especialment la tèxtil. També hagueren grans empreses, com la Maquinista Terrestre i Marítima, calia però importar les matèries primeres com el carbó, el cotó i el ferro.

A mesura que la xarxa ferroviària assolí les valls fluvials, especialment el Llobregat i el Ter, s'establíen les colònies fabrils que sovint creaven nuclis molt tancats de producció i serveis i feia aparèixer una burgesia instigadora de l'equipament industrial. Les grans famílies, els Bonaplata, Güell, Mateu, etc., aconseguint un gran poder econòmic, cercaven el reconeixement públic mitjançant el mecenatge i l'influència política. Al contrari, l'obrerisme que sofria a l'igual que en la resta d'Europa llur desprotecció davant del capital, s'organitzava en associacions mutuels, com l'Associació Mútua d'Obrers de la Indústria Cotonera, fundada el 1840, i feia palesa la necessitat de sistemes de protecció de tipus sindical que apareixerien uns anys més tard amb greus conflictes.

El 1842 s'inaugurava l'enllumenament públic a Barcelona basat en el gas del carbó i el 1847 el Gran Teatre del Liceu, és tornava a representar òpera a la ciutat després del pas de Carles d'Austria, el 1707. Ja el 1834 s'havia traslladat la universitat de Cervera a Barcelona i el 1839 és feia en aquesta ciutat la primera impressió d'una imatge fotogràfica. També el 1860 és col·locava el cable telegràfic submarí amb les illes Balears i un any més tard, Narcís Monturiol iniciava les proves del submarí "Ictíneo" al port de Barcelona. També el 1885, el metge català Jaume Ferrán i Clúa assolí una vacuna pel còlera, que fins aleshores havia fet estralls a tot l'estat, amb epidèmies periòdiques.

Els Rabassaires.

L'aparició de la plaga de la fil·loxera a França, proporcionà un bon nivell d'ingressos als propietaris de grans extensions de vinyes, car calia exportar vi a l'estranger davant la manca de producció francesa, aviat però, a les darreries del segle XIX, és propagà per Catalunya i provocà la ruïna dels pagesos vinaters, els anomenats "rabassaires", car els seus contractes duraven mentre les vinyes que conreaven fossin vives, uns cinquanta anys. Comarques senceres com el Bages, fins aleshores la major productora de vi, restaven arruïnades, car morts els ceps (rabassa morta), els propietaris podien foragitar als pagesos rabassaires. Encara que amb l'implantació de peus de ceps americans, resistents a la fil·loxera es superà la crisi, calia un temps -dos o tres anys- per recollir els primers raïms i eren pocs els rabassaires que tenien les reserves necessàries i també perquè molts propietaris acomiadaven o estenien nous contractes amb condicions molt més dures, això provocà greus conflictes ya entrat el segle XX.

El Catalanisme.

A diferència del que passà al país Valencià, una gran part de la burgesia catalana s'incorporà des de el primer moment a la Renaixença i prengué consciència de la realitat del país a la recerca d'un poder polític que la centralització castellana relegava a la condició més de territori conquerit que no pas a la plena igualtat.

Mai havia mancat fins i tot en el segle XVIII i les guerres carlines, amb les promeses interessades de la restitució dels furs, així ho palesen la fortalesa del sentiment federalista, plasmat en le República de 1873, son intents de trobar el camí de fugida del centralisme de Madrid. Aviat es fraccionà en dos corrents, catalanisme de dretes representat pels bisbes Morgades i Torras i Bages (La tradició catalana, 1892) i el periodista Mañé i Flaquer, del

“Diari de Barcelona”. El seu ideari consistia en la defensa del pairalisme, cristianisme i monarquia i atacava el centralisme de Madrid demanant la vigoria de les províncies cap un estil regionalista. El catalanisme d'esquerres representat per Valentí Almirall, organitzador del primer Congrés Catalanista el 1880 i editor del “Diari Català”, eren defensors d'un federalisme hispànic, ja considerat a Madrid com a separatista.

L'any 1885, un grup de personalitats catalanes lliuraven al rei Alfons XII un document que recollia les aspiracions dels catalanistes d'aquell temps, especialment en els temes econòmics, conegut com “El Memorial de Greuges”. Si bé trobà en el rei una bona acollida, la premsa de Madrid carregà tot seguit en contra d'aquest document, titllant-lo d'insolidari i separador i l'ambient envers a Catalunya començà a enverinar-se'n. Poc després Alfons XII moria deixant a la reina Maria Cristina, embarassada del futur Alfons XIII, com a regent.

El 1892 és reuniren a Manresa 248 delegats de tots els municipis de Catalunya i és redactaren les “Bases de Manresa”, considerades des de aleshores, el punt de partida de l'autonomisme.

La crisi de 1898. Pèrdua del comerç antillà i filipí.

La figura capdavantera de la restauració borbònica fou Antonio Cànovas del Castillo, cap del partit conservador que instaurà un sistema parlamentari “a la anglesa” amb dos partits tornant-se al poder: conservadors i liberals. El rei Alfons XII, mitjançant una política d'oblit i perdó, secundat per un eficaç comandament de les tropes governamentals, posaven fi a la tercera guerra carlina el 1876.

Poc després finalitzava la primera guerra de l'independència de Cuba, amb el tractat de Zanjón, anomenada “la pau dels valents”. Malauradament, les concessions autonomistes d'aquest tractat foren posteriorment retallades i donaren peu al ressorgiment del conflicte amb l'ajut interessat dels Estats Units.

L'Exposició Universal de 1888 a Barcelona significà un gran èxit i un bon desplegament urbà. Rius i Taulet, pertanyent al partit liberal de Pràxedes Mateo Sagasta, havia aconseguit la cooperació del govern central. Aquesta exposició, bastida on s'havia aixecat la ciutadella, obria el pla de Barcelona a l'instal·lació de noves indústries i barris menestrals, fins unir diversos municipis de les rodalies com el Clot i Sant Martí de Provençals.

Restaven de l'antic imperi colonial les illes de Cuba i Puerto Rico, les Filipines i d'altres arxipèlags del Pacífic. Des de principis del segle XIX, empresaris catalans establerts al continent, s'havien traslladat a aquestes illes i també hagué emigració procedent de Catalunya i crearen importants emporis econòmics, sovint sostinguts amb mà d'obra esclava. Empreses com Bacardí, Pujol i Grau, Gener, Partagàs o Tabacs de Filipines eren conegudes arreu. Ara bé, els vicis de l'administració espanyola, amb funcionaris sense

escrúpols, preocupats únicament en enriquir-se, la discriminació de classes, el menyspreu als mestissos i mulats, l'esclavitud que es perllongà fins el 1888, creà un odi extrem contra els "castila", nom que donaven als peninsulars.

La més moderada demanda dels insulars era titllada per l'opinió espanyola i pel govern de torn, com a separatista, fins i tot la petició d'implantar a Cuba les lleis que regien a la Península. Ja Prim i Pi i Margall, amb visió de futur, s'havien declarat partidaris d'un règim autonòmic i la cridòria que s'aixecà els obligà a recular en llurs propòsits. El govern espanyol no aprengué la lliçó de Zanjón el 1876 i quan es decidí a concedir, in extremis, l'autonomia, ja era tard, car els cubans ja tenien al seu abast l'independència.

El 16 de juny de 1898 Prat de la Riba, a "La Veu de Catalunya" adreçava un manifest als catalans en que retreia a Espanya *"els desencerts de la guerra de Cuba que s'hagués estalviat la sang i els tresors consumits si s'hagués concedit l'autonomia quan era temps i els insurrectes estaven disposats a acceptar-la, tal com ho dèiem al seu temps. Ara ens aboquem a una guerra que ens menarà al desastre i haurem afavorit les ambicions nord-americanes. Vinga la pau i vingi denseguida"*.

La Pau de París (10 de setembre de 1898), posava fi al conflicte i Espanya perdia totes les colònies que li restaven. Fou un cop dur, car el mercat antillà significava la fi d'un comerç molt important i també el tancament de les drassanes del litoral, dedicades a la construcció de bergantins per aquest tràfic. Aquesta crisi, unida a la contracció econòmica, al final de la "febre d'or", al retorn dels soldats desmobilitzats i a la manca de visió política i de revifament econòmic, en un ambient crispat en les relacions laborals i l'indiscriminada repressió contra l'obrerisme, abocaria a molts menestrals cap l'anarquisme extrem.

La "Ciutat de les bombes" i la "Setmana Tràgica".

Cap el 1890 naixeren els diversos sindicats catalans dels diversos oficis. Finida l'onada de prosperitat de la "febre d'or" i amb l'arribada d'una onada d'immigrants, en llur major part aragonesos, provocà un canvi de mentalitat en l'obrerisme, amb un augment del nombre d'obrers sense qualificació, sensibles als mítings extremistes, com es manifestà amb el canvi del català pel castellà. Al principi, l'obrer català estava allunyat de les prèdiques revolucionàries, a partir d'aquesta data, l'anarquisme revolucionari guanyà terreny a Catalunya dut per italians i francesos que trobaven un terreny adobat a la seva prèdica per les vagues i per l'impotència policial. Uns tres-cents àcrates es lliuren, a Barcelona, a l'acció terrorista i la repressió indiscriminada fa màrtirs en líders treballadors, obrers qualificats però no anarquistes d'acció. En aquest punt, la burgesia confon els sindicalistes amb els nihilistes i els posa davant la forca o el piquet d'execució. Així fou com la burgesia llançà als braços de l'anarquisme no solament als obrers sense qualificació, també els especialistes i fins i tot els administratius.

Atemptats com el que patí el general Martínez Campos, capità general de Catalunya, el 24 de setembre de 1893, el del teatre del Liceu, el 7 de novembre de 1896 i el més sagnant, el del carrer de Canvis Nous, en la processó del Corpus, el 7 de juny de 1896. En molts d'aquests atemptats havien víctimes que res tenien a veure amb l'objectiu. Cada un d'aquests fets provocava la reacció del poder, com el procés de Montjuïc, on molts dels encartats foren torturats, es demanaren 28 penes de mort, reduïdes després a cinc. Molts altres foren empresonats i d'altres expulsats del territori nacional. Com a venjança, un anarquista italià, Angiolillo, matava a trets al president del govern, Antonio Cánovas del Castillo.

Durant molts anys, la Lliga Regionalista, amb el seu portaveu, "La Veu de Catalunya" dirigit per Enric Prat de la Riba, fou el capdavanter de la política catalana. Era de postura moderada i no tractà a fons el problema social i la figura més representativa fou Francesc Cambó, un mecenes d'art i de fundacions importants com la Bernat Metge. Més a

l'esquerra, Doménech i Montaner, Jaume Carner i d'altres, constituïen el Centre Nacionalista Republicà amb el diari "El Poble Català".

El govern central, preocupat pel creixement del catalanisme, trameté a Catalunya un polític andalús, demagògic, republicà i corrupte, Alejandro Lerroux. L'orator, mancada de programa ideològic ni de futur, bel·ligerant amb l'església i la burgesia, inflamaven les masses encara que no copsaven els continguts anticatalans, intentant separar el poble menut dels "burgesos catalanistes" i que fou la llavor de la tragèdia de 1936.

Després del desastre antillà i filipí, l'exèrcit espanyol, curull de generals i oficials, cercava nous camps d'actuació i fixà l'atenció al Marroc, en estat de descomposició i on les potències europees, especialment França i Alemanya havien posant esment. Altrament, interessos econòmics de personatges importants (el comte de Romanones i les mines de ferro del Rif), empenyien al govern central, en oposició a l'opinió catalana, a embolicar-se en un nou conflicte i que distà molt de ser un passeig militar i on l'exèrcit demostrà una total ineficiència en els seus comandaments.

No resulta estrany, doncs, que l'exèrcit reaccionés irat davant les crítiques i impulsà la Llei de Jurisdiccions per la qual els delictes que és sospitava atemptaven contra l'exèrcit, la bandera o la unitat d'Espanya, passaven a jurisdicció militar. Això provocà la creació el 1906, de Solidaritat Catalana, sota els auspicis de la Lliga, la unió de tots els partits llevat del Republicà Radical de Lerroux.

Mentre, el 1905, s'havia produït l'assalt per part d'oficials de l'exèrcit, a la redacció del setmanari humorístic "Cu-Cut", que és compania i imprimeix a les instal·lacions de "La Veu de Catalunya", a causa d'un acudit d'en Junceda. Aquest acudit, demostrà la finesa de l'epidermis militar i el succés provocà la renúncia del Tinent Coronel Francesc Macià a l'exèrcit.

Una successió de desastres en la guerra del Rif (Barranc del Llop), motivà la crida a files dels reservistes, molts d'ells pares de família, per anar al Marroc, fet que provocà una onada de protestes. A principis de juliol de 1909, els diputats catalans demanaren al govern l'obertura de les Corts per tractar l'afer però a l'inici de l'embarcament dels reservistes esclatà una revolució popular sense control. Durant una setmana és muntaren barricades als carrers, es cremaren convents, esglésies i col·legis religiosos, fou una revolta de caire anarquista, sense cap mena d'organització. Les tropes vingudes des de València i les de guarnició al Principat posaren fi a la revolta amb un elevat nombre de víctimes, tres morts i 27 ferits entre les forces de l'ordre i prop de cent morts i centenars de ferits entre els paisans. Madrid volia responsables secundats per la burgesia catalana i el clergat, mentre Joan Maragall alçava la veu demanant concòrdia i perdó, però les jurisdiccions civil i militar tancaren més de 150 institucions obreres i escoles laiques, processà més de dos mil persones i dictà nombroses condemnes a mort, cinc d'elles executades, entre elles la de Francesc Ferrer i Guàrdia, pedagog, fundador de l'Escola Moderna, laica i progressista, anarquista teòric, en qui les autoritats, de forma totalment arbitrària volgueren concentrar una repressió exemplar, com a "cap de la rebel·lió". L'execució aixecà una campanya internacional de rebuig que provocà la caiguda del govern conservador d'Antoni Maura, a Madrid.

Enfrontaments socials.

A mitjan del segle XIX, les idees de la Primera Internacional Socialista foren abraçades per grups d'obers qualificats, especialment els linotipistes. Aviat el corrent principal fora l'anarquisme de Bakunin. El 1881 es celebrà el Congrés Obrer de Barcelona i el 1888 la fundació d'UGT en aquesta ciutat on, el 1890, es celebrà el primer de maig i enfrontaments dels manifestants amb la força pública. Després de la revolta de 1909, el 1911, es fundà la Confederació Nacional del treball (CNT), en la clandestinitat fins 1914.

Una vaga general el 1917 i l'agost de 1919, els sindicats units, organitzaren la vaga coneguda com "La Canadenca" que aconseguí, en un pols amb el govern, gran part de llurs reivindicacions i l'any següent, a Sants, es celebrà un congrés on es perfilà la postura anarcosindicalista de la CNT i on Salvador Seguí, "el Noi del Sucre" n'era elegit secretari general. Era un home moderat i dialogant, desbordat però pels incontrolats que atemptaven contra els patrons. En resposta, la patronal creà el "Sindicat Lliure" compost per pistolers professionals, ajudats per les forces de l'ordre, especialment pel governador civil, Martínez Anido, tristament famós per la seva duresa i arbitriarietats. Víctimes de la violència entre d'altres, Francesc Layret el 1920 i Salvador Seguí el 1923.

La Mancomunitat de Catalunya. Enric Prat de la Riba.

El 6 d'abril de 1914 les quatre diputacions del Principal és mancomunaven sota la presidència d'Enric Prat de la Riba. Malgrat que no era un ens polític, només administratiu, la personalitat del seu president, nascut a Castellterçol el 1870 i que publicà el 1906 "La Nacionalitat Catalana", definició d'un catalanisme reivindicador de la llengua, l'història i la tradició, i de cara a assolir un federalisme ibèric. Per primer cop des de 1714, es creava un ens unitari català amb serveis i recursos propis.

"El seny ordenador de Catalunya" con seria reconegut, dirigí una tasca formidable que avui en dia encara perdura. Sense poder polític i amb els recursos de les quatre diputacions, es construí una infraestructura de serveis per tot el país: carreteres modernes, línies elèctriques i telefòniques a tots els municipis, modernització de les cases de maternitat, recuperà i restaurà el Palau de la Generalitat, estimulà l'ensenyament especialitzat, Escoles del Treball, Superior d'agricultura, de Funcionaris d'administració local, d'art Dramàtic, de Bibliotecàries, Superior de Bells oficis, d'infermeres, creà també el Consell d'investigació Pedagògica, impulsà la formació de la Biblioteca de Catalunya i l'instal·lació de biblioteques populars a nivell comarcal, s'establí l'Institut d'Estudis Catalans i adoptà i donà oficialitat a les Normes Ortogràfiques que aquest dictà. Una tasca de gegant desenvolupada en menys de quatre anys, car morí el 1917. Cal afegir-hi el missatge de protesta al president del Consell de Ministres, comte de Romanones, en referència a les declaracions vexatòries contra el català fetes pel president de l'Acadèmia Espanyola de la llengua.

Part de la Riba escollí sempre persones idònies per a cada lloc, únicament demanava esperit de servei a Catalunya i no a la filiació o ideari a cap partit, això fou que diferents sensibilitats coincidissin en l'afany de servei.

Mort Prat de la Riba, fou substituït per Puig i Cadafalch. Al produir-se el cop d'estat de Primo de Rivera el setembre de 1923, el reemplaçà Alfons Sala, partidari del dictador, fins la supressió definitiva el 20 de març de 1925.

Imatges projectades:

16-01: Mapa de les colònies tèxtils del Llobregat.

16-02: Tren devia estreta (carrilet) de Girona a Palamós.

16-03: Vista del port de Barcelona l'any 1887.

16-04: Complex de la colònia Güell a Santa Coloma de Cervelló.

16-05: Exposició Universal de Barcelona en 1888.

16-06: El Gran Hotel Internacional aixecat a Barcelona per l'exposició.

16-07: Gravats de Vicenç Garcia, "El Rector de Vallfogona".

16-08: Retrat de Bonaventura Carles Aribau, autor de "Oda a la Pàtria".

16-09: Original de "Oda a la Pàtria".(1833).

16-10: Jocs Florals de 1868 a Montserrat. Poetes catalans i occitans amb

Frederic Mistral.

- 16-11: *Mossèn Antoni Maria Alcover, el gran filòleg mallorquí.*
- 16-12: *Retrat de Jacint Verdaguer en l'època d'estudiant.*
- 16-13: *Autògraf de Jacint Verdaguer.*
- 16-14: *Pompeu Fabra, en 1913.*
- 16-15: *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana el 1906.*
- 16-16: *Les Bases de Manresa, del 25 al 27 de març de 1892.*
- 16-17: *Lloret de Mar, a principis del segle XX.*
- 16-18: *Lleida a principis del segle XX.*
- 16-19: *Pas de barques a Riba-roja d'Ebre el 1901.*
- 16-20: *Rètol de la CGT exigint-hi la reducció de la jornada de treball.*
- 16-21: *Barcelona a finals del segle XIX.*
- 16-22: *Presentació del primer memorial de Greuges a Alfons XII el 1885.*
- 16-23: *Acudit d'en Junceda al "Cu-cut" que donà lloc a l'assalt a la redacció.*
- 16-24: *Escenes de la Setmana Tràgica, juliol de 1909.*
- 16-25: *Més escenes Setmana Tràgica.*
- 16-26: *Setmana Tràgica 1909.*
- 16-27: *Ferrer i Guàrdia, víctima de la repressió.*
- 16-28: *Enric Prat de la Riba, "Seny ordenador de Catalunya".*
- 16-29: *Mancomunitat de Catalunya, 1914.*
- 16-30: *Primer govern de la Mancomunitat.*
- 16-31: *Alfons XIII.*
- 16-32: *Salvador Seguí, "el Noi del Sucre".*